

„Kanał”, reż. Andrzej Wajda – konteksty literackie

Opracowanie: Krzysztof Szewczyk

Etap edukacyjny: liceum

Przedmiot: język polski

I. *Tadeusz Gajcy, Wczorajszemu.*

Wiersz dostępny w serwisie [Wolne Lektury](#).

1. Poleć uczniom lekturę wiersza. Warto też zapoznać się też z muzyczną interpretacją utworu z płyty *Gajcy*. Po lekturze poleć uczniom wypisanie z wiersza słów-kluczy, które pozwolą na dokonanie wstępnego rozpoznania tematyki wiersza. Poproś o zapisanie ich w dostępnym wszystkim miejscu (np. wspólny plik w chmurze, jedno okno w aplikacji Padlet). W tym miejscu warto też zidentyfikować sytuację komunikacyjną – wiersz jest przykładem liryki inwokacyjnej być może o charakterze solilokwium.
2. Odtwórz ponownie scenę, w której artysta Michał odchodzi grając na flecie (1:00:25–1:02:11). Poproś uczniów o komentarz do niej – dlaczego bohater zachowuje się inaczej, niż jego towarzysze? Poproś o wskazanie innych scen z filmu z jego udziałem. Możesz też odtworzyć wcześniejszą scenę, w której oddział powstańców ucieka pod ostrzałem a Michał zabija jednego z Niemców (41:14–42:04). Powróć do wiersza – poproś uczniów aby wybrali te fragmenty wiersza Gajcego które odnoszą się do przedwojennych wyobrażeń o roli artysty – dla przykładu możesz zestawić fragment:

Ufałeś: niebo jak na strunę miękko złożysz dłoń,
muzykę podasz ustom, utoczysz dotknięciem,
tukiem wiersza wysokie księżycowe tło
wprowadzisz w bezmiar dolin —
Modlitwę nocnych cieni rozwieszisz jak wiewiór
na słodkich oczach dziewann i szumach topolich.

z wersami:

Nie wiedziałeś, że dłoń, którą uczyłeś śpiewać
potrafi nienawidzić i pięścią grubieć pełną,
gniewu unosić żagiew

3. Podsumuj ćwiczenie i zapytaj uczniów jakie podobieństwa dostrzegają między bohaterem z filmu Wajdy a projektowanym odbiorcą wiersza. Zwróć uwagę na pointę tekstu:

Myślałeś: będzie prościej.
A tu słowa, śpiewne słowa trzeba zamieniać,
by godziły jak oszczep.

4. Poproś uczniów o przygotowanie wypowiedzi ustnej, w której omówią zagadnienie stosunku artystów do wojny. W wypowiedzi należy się odwołać do *Kanału* Wajdy wiersza Gajcego.

II. Tadeusz Gajcy, *Śpiew murów*.

Wiersz dostępny w serwisie [Wolne Lektury](#).

1. Poproś uczniów o lekturę tekstu. Tu również możesz wykorzystać muzyczną interpretację. Zwróć uwagę na konstrukcję wiersza. Poproś uczniów o wskazanie podmiotu tekstu – ujawnia się on tylko na początku i na końcu utworu. Pozostałe strofy to niejako cytowane przez niego wypowiedzi różnych osób. Poproś uczniów, by spróbowali nazwać osobę wypowiadającą się w każdym z fragmentów. W podsumowaniu zapytaj, jaki efekt uzyskuje poeta dzięki takiemu zabiegowi.
2. Zapytaj uczniów o to, czy można wskazać – podobnie jak w wierszu Gajcego – różne typy ludzi doświadczających wojny. Poproś o wynotowanie ich. Zwróć uwagę na powtarzającą się strofę:

„Bluszczem głosów spod ruin i zgliszcz
pniemy się nocą nad dachy i sen,
tobie, Warszawo, co w snach naszych śniesz,
nucąc wrześniami żałobny nasz tren.”

Czy w *Kanale* występuje podobna perspektywa zbiorowego podmiotu, mówiącego wspólnym głosem? Omawiając tę kwestię możesz powrócić do sceny zbiorowej filmu (42:07–42:50), w której widzimy panoramę przedstawiającą panikujące tłumy. Przeprowadź dyskusję nad kwestią tego, który z obrazów społeczności Warszawy – Gajcego czy Wajdy – jest bliższy rzeczywistości.

Po lekcji uczeń:

Cele ogólne:

- dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu;
- dokonuje interpretacji porównawczej.
- Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności

Wymagania szczegółowe:

- określa problematykę utworu;
- rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera; dostrzega w świecie konflikty wartości (np. równości i wolności, sprawiedliwości i miłości) oraz rozumie źródła tych konfliktów.